SANAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜ İZLEME PLATFORMU

SÖZ

TÜRKİYE'DE SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ RAPORU

ARALIK 2024

FRIEDRICH NAUMANN FOUNDATION For Freedom.

Bu rapor, SÖZ Platformu tarafından, Özgürlük için Friedrich Naumann Vakfı'nın destekleri ile yayımlanmıştır. Bu, yayının içeriğinin Friedrich Naumann Vakfı'nın resmi görüşlerini yansıttığı anlamına gelmemektedir.

ARALIK 2024 TÜRKİYE'DE SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ RAPORU

Aralık ayında Türkiye'de sanatsal ifade özgürlüğüne dair ihlaller, özellikle hedef gösterme, sansür, hukuksal ve siyasi baskı alanlarında yoğunlaştı.

Aralık ayında dört hedef gösterme, üç hukuksal engel, beş toplumsal cinsiyet eşitliği ihlali, üç siyasi ve ekonomik baskı ve üç sansür haberi raporumuza girdi. Böylece Aralık 2024'te toplam 21 ihlalin medyaya yansımış olduğunu tespit ettik.

İhlal sayısı Kasım ayında 36, Ekim ayında 32 ve Eylül ayında 26 idi.

Bu aya sanatçıların hedef gösterilmeleri damgasını vurdu. Son aylarda doğum yeri, adı ve etnik kökeni nedeniyle sık sık hedef alınan oyuncu Rojbin Erden, aldığı ödül sonrası yine hedef gösterildi. İsmi nedeniyle hedef gösterilen bir tiyatro oyunu ise gösterimini sürdürebilmek için isim değiştirmek zorunda kaldı.

RTÜK'ün hedefinde olan dizilere bir yenisi eklendi: Şakir Paşa Ailesi. Henüz üç bölümü gösterilen dizi, RTÜK'ten ceza aldı, telif hakkı tartışmalarına konu oldu, hedef gösterildi ve çekimlerinin yapıldığı tarihi binada yangın çıktığı için çekimine ara verildi; yangının sabotaj sonucu çıkıp çıkmadığının araştırıldığı açıklandı.

Sansür alanında ise Türkçe edebiyatın en önemli isimlerinden Nazım Hikmet'in "Kuvayi Milliye Destanı" adlı eserinin şikâyet üzerine Halk Kütüphanelerinden kaldırılması haberi öne çıktı.

HEDEF GÖSTERME / SALDIRI

- Instagram'da yayın yapan Magazinane adlı hesap, oyuncu Demet Evgar'ı hedef gösterdi. Paylaşımda, aldığı ödül sonrası toplumsal cinsiyet eşitliğine yaptığı vurguyu da eleştiren Magaziane, sanatçıyı "HDP'li olmak" ve "Selahattin Demirtaş hayranı olmak" ile "suçladı".
- Sosyal medyada Televizyon Kralı adlı hesap Rojbin Erden'i doğum yeri, adı ve etnik kökeni nedeniyle hedef göstermeye devam ediyor. Hesaptan yapılan paylaşımda Erden'in Kelebek ödül törenindeki fotoğrafının altına "PKK Altın Kelebek ödül törenine hoş geldiniz" denildi. Rojbin Erden, Altın Kelebek ödül töreninde en iyi dizi çifti ödülünü Yabani dizisindeki rol arkadaşı Bertan Asllani ile almıştı.
- Müzisyen Kalben, sahnede şarkı söylerken yaptığı dans nedeniyle "uyuşturucu madde" kullandığı imasıyla saldırılara uğraması sonrası bir açıklama yaptı.
- Diyarbakır'da oynanan "Karımın Kocası" adlı tiyatro oyununu tekbir getirerek protesto eden kalabalık, oyunun iptal edilmesini istedi. Gösterim öncesinde oyunun ismi afişlerde "Evlilik Komedisi" olarak değiştirildi.

HUKUKSAL ENGELLER

- Yazar Yavuz Ekinci'nin 2014'te yayınlanan "Rüyası Bölünenler" romanı nedeniyle açılan davanın ikinci duruşması yapıldı. Dava mahkeme heyeti tarafından reddedildi.
- "Sansar Salvo" lakaplı rap şarkıcısı Ekin Can Arslan, klibinde uyuşturucu madde kullanımını özendirdiği iddiasıyla tutuklandı.

- Şanlıurfa valiliği tüm kentte 23 - 27 Aralık 2024 arası yapılacak oyunlar, temsiller gibi sanatsal etkinlikler dâhil tüm etkinlikleri yasakladı.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE AYKIRILIK

- Lais Records'un sahibi ve müzik yapımcısı İbrahim Tilaver sosyal medya hesabından toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetme kararı aldığını duyurdu ve bugüne kadar kadınları objeleştiren müzik parçalarına verdiği destek için özür diledi.
- Spotify'ın 2024 yılına dair açıkladığı verilerde, Türkiye'de en çok dinlenen şarkıların sözleri ve içerikleri sosyal medyada tartışma yarattı. Müzisyen Aydilge Sarp, söz konusu tartışmalar üzerine müzikle pompalanan cinsiyetçi kültüre dikkat çekti, "Kadın düşmanlığını müzikle normalleştiriyoruz" dedi.
- Pantene Altın Kelebek Ödülleri'nde En İyi Kadın Oyuncu Ödülü Demet Evgar'a verildi. Ünlü oyuncu ödül konuşmasında kadın olmanın getirdiği zorluklara dikkat çekti ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yaptı: "Eğer Demet değil de Mehmet Evgar olsaydım, benim için işler biraz daha kolay olabilirdi. Güven kazanmak için bir erkeğin sadece erkek olması yeterli iken, büyük banka ve otomobil reklamlarında genelde erkek tercih ediliyor. Çünkü malımızın ve canımızın sorumluluğu erkeğe aitmiş gibi düşünülüyor. Ama canımızın da malımızın da durumu ortada."
- Touchdown adını kullanan rapçi Ege Taştan ve Qimp adını kullanan Osman Candan'ın kendisine cinsel saldırıda bulunduğunu belirten C.A., suç duyurusunda bulundu. C.A. ifadesinde Taştan ve Candan'ın kendisine yaptıkları tecavüz hakkında şarkı yaptıklarını da söyledi. Kadınları aşağılayıcı sözleri olan şarkılar, onları söyleyen şarkıcıları dinlememe hareketi başlatan Listenary adlı müzik topluluğu bu haberi "'Bu şarkılar hayal ürünü' diyordunuz" notuyla paylaştı.

EKONOMİK VE SİYASİ BASKILAR / KAZANIMLAR

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Başkanı Şahin 'Kızılcık Şerbeti'nin tarihin en ağır cezasını almasına rağmen, reyting rekorları kırmaya devam ettiğini, bazı yapımcıların "Bizim diziye de ceza verin" dediğini kaydetti.
- Şakir Paşa Ailesi dizisinin çekildiği Büyükada'daki tarihi bir köşkte yangın çıktı. Diziye zorunlu ara verildi. Yangının çıkış sebepleri arasında sabotaj ihtimali de değerlendiriliyor.
- İlkay Akkaya konserinin Urfa Valiliği tarafından yasaklanması istinaftan döndü. Antep Bölge İdare Mahkemesi, yasağın hukuka uygun olmadığını ve kamu yararı taşımadığını belirterek kararı bozdu. İlkay Akkaya'nın 25 Eylül 2022'de Urfa'da vereceği konser valilik tarafından "genel güvenlik, kamu düzeni, emniyet ve asayiş yönünden uygun görülmediği" gerekçesiyle yasaklanmıştı.

SANSÜR/OTOSANSÜR

- Nâzım Hikmet'in, "Kuvayi Milliye Destanı" ve Alberto Manguel'in "Ulises'in Dönüşü" eseri, "uygunsuz içerik" gerekçesiyle Halk Kütüphanelerinden kaldırıldı. Karar, e-posta ile kütüphane yetkililerine iletildi. Karara gerekçe olarak okur şikayetleri gösterildi. 2022 yılında 1983 Pulitzer Ödülü sahibi Alice Walker'ın siyah bir kadının erkek egemen bir dünyada yaşadığı baskı ve zulümleri anlatan 'Renklerden Moru' kitabı halk kütüphanelerinden kaldırılmıştı.

- Diyarbakır 8'inci Kitap Fuarı'nda beş günde beş kitaba el konuldu. Aram Yayınevi'nden yayınlanan Hatip Dicle'nin "Efrin Direniş Günlüğü", Nelson Mandella'nın "Özgürlüğe Giden Uzun Yol", Mahmut Aba'nın "Dildarê Serkeftinê" ve Mehmet Hayri Durmuş'un mektuplarının derlendiği kitaba ve Pirtûkakurdî standında yer alan Mekiye Derya Deniz'in "Kadın olmak" adlı kitaplarına polis tarafından el konuldu.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) NOW'da ekranlara gelen Kızıl Goncalar ve Şakir Paşa Ailesi: Mucizeler ve Skandallar dizilerine yüzde 3 idari para cezası verildi.

TELİF HAKKI İHLALLERİ

- Halikarnas Balıkçısı adıyla bilinen edebiyatçı Cevat Şakir Kabaağaçlı ve ailesinin hikayesini konu alan "Şakir Paşa Ailesi: Mucizeler ve Skandallar" dizisi için kendilerinden izin alınmadığını öne süren aile üyeleri hukuki süreç başlattı.

VİZE

- Türkiye'de İtalya vizesi için yetkili tek kurum olan iData, ülkede üniversite okumak isteyen öğrencilerin "hiçbir koşulda" vize başvurusunun kabul edilmeyeceğini duyurdu. Başvuru kabul edilmeyecek alanlar arasında sanat ve müzik alanındaki programlar da bulunuyor.

SANAT BİRLİKLERİNİN MÜCADELESİ / DESTEK AÇIKLAMALARI / KAZANIMLAR

- Müzik sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla 2021'de kurulan Kreşendo, Ankara, Diyarbakır, İstanbul ve İzmir'de düzenleyeceği Yuvarlak Masa Toplantıları için çağrı yaptı. İlk toplantı 17 Aralık günü Diyarbakır'da düzenlendi. Diğer toplantılar İzmir'de 7 Ocak 2025, Ankara'da 14 Ocak 2025 ve İstanbul'da 21 Ocak 2025 tarihlerinde düzenlenecek. Kreşendo ayrıca müzik endüstrisini iyileştirmeye yönelik politika önerileri geliştirmek için bir de anket düzenledi. Ankete bu adresten ulaşabilirsiniz.
- Hip-Hop müziği alanında haber yapan Rapertuar adlı site, sosyal medya hesabından açıklama yaparak, bir kadına tecavüz etmekle suçlanan Touchdown adını kullanan rapçi Ege Taştan ve Qimp adını kullanan Osman Candan'ın eserlerine yer vermeyeceklerini açıkladı.

OKUMA - İZLEME ÖNERİLERİ / RAPORLAR

- "Bağımsız Sanatçı Olmak: Yoksunluk mu Özgürlük mü?", Raziye Kubat, ArtDog İstanbul
- "Şakir Paşa dizisi ve hukuki yaptırımlar", Avukat Çiler Nazife Koşar, Haber Hürriyeti
- "Müzik sektörü de ülke gibi çöküşte", Işıl Çalışkan, BirGün
- "Sahnelerde bir yıl: Sansür ve baskıya rağmen umut var", Işıl Çalışkan, BirGün
- "Hüda-Par 1, Devlet Tiyatrosu 0", Gözde Bedeloğlu, BirGün
- "Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024'ün "kültür-sanat" istatistiklerini paylaştı", Anadolu Ajansı
- Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği, Sansürün 30 Yılı: 30. Yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu başlıklı raporunu yayınladı. RTÜK 1 Ocak 2023 - 30 Haziran 2024 arasında yayıncılara 124 milyon lira ceza kesti, 1357 defa ise ekran karartma cezası uyguladı. İktidara yakın yayın organlarından Demirören ve Turkuvaz medyaya hiç ceza verilmezken, cezaların yarısından fazlasını FOX TV aldı. Kurul, en çok cezayı iktidar eleştirisine verirken, bunlar arasında yolsuzluk haberleri ve seçim yayınları başı çekti.